Varför handlar vi med omvärlden?

KOMMERSKOLLEGIUM
NATIONAL BOARD OF TRADE SWEDEN

Kommerskollegium är Sveriges myndighet för utrikeshandel, EU:s inre marknad och handelspolitik. Vår uppgift är att förbättra möjligheterna för internationell handel med utgångspunkt i öppenhet, klara spelregler och fri rörlighet på EU:s inre marknad.

Målet för vårt arbete är att bidra till en väl fungerande inre marknad, en extern handelspolitik i EU som bygger på frihandel samt ett öppet och starkt multilateralt handelssystem.

Vi förser regeringen med beslutsunderlag, utredningar och yttranden samt deltar i internationella möten och förhandlingar.

Kommerskollegiums Solvitcenter hjälper företag och privatpersoner som stöter på problem med den fria rörligheten.

Vi är också värd för flera nätverk med näringslivsorganisationer och myndigheter som syftar till att utveckla förutsättningarna för handeln.

I vår roll som handelsmyndighet ingår dessutom att ge stöd till utvecklingsländer genom handelsrelaterat utvecklingssamarbete. Det sker bland annat genom kontaktpunkten Open Trade Gate Sweden som bistår exportörer från utvecklingsländer i deras handel med Sverige och EU.

Med våra utredningar och rapporter vill vi öka kunskapen om handelns betydelse för samhällsekonomin och för en global hållbar utveckling.

www.kommerskollegium.se

Kommerskollegium, juli 2021 — tjugonde tryckningen. ISBN: 978-91-88201-27-0

Innehåll

1. Handeln märks i din vardag 4

2. Varför handlar vi? 6

3. Handelns effekter 12

4. Förändrade handelsmönster 16

5. Handelspolitik 20

6. Handel och hållbar utveckling 24

1 Handeln märks i din vardag

Apelsiner från Spanien, lax från Norge, kaffe från Colombia och biffar från USA. Detta är bara en liten del av den globalisering du kan möta i din matbutik. Utan den internationella handeln med livsmedel hade vårt matutbud varit ganska magert.

Men internationell handel är mycket mer än bara mat. Din dator, telefon eller surfplatta är kanske tillverkade någonstans i Sydostasien, ofta Kina. Även många av dina kläder är sydda i Kina, liksom dina skor. Men kläder och skor kommer också från Vietnam, Turkiet och Bangladesh. Din familjs bil kanske är koreansk. Är det en elbil kan batteriet vara tillverkat i Japan, annars är bensinen gjord på olja, kanske från Mellanöstern. Stolen du sitter på när du strömmar en amerikansk film kan vara gjord av trä från Ryssland. Ger du bort blommor vid en födelsedagsfest kommer de möjligen från Kenya.

Men varor är inte allt, en stor del av vår ekonomi idag är tjänster. Behöver du hjälp med din dator kanske telefonnumret leder till Bangalore i Indien. Ringer du dit köper du en tjänst. Ett av svenskarnas favoritnöjen är att resa utomlands, vilket också räknas som handel med tjänster. Om du tillverkar och säljer en vara idag, är chansen stor att du även tillverkar och säljer tjänster. Ta ett företag som tillverkar verkstadsmaskiner exempelvis. När de säljer maskinen utom-

lands behöver de förmodligen hjälpa till att installera den och går den sönder kan de behöva reparera den. Då har företaget även sålt en tjänst. För vissa företag har den här utvecklingen gjort att de bytt skepnad. Ett bra exempel är telekomföretaget Ericsson som gått från att vara ett tillverkningsföretag till att nu ses som ett tjänsteföretag istället.

Idag är det nästan omöjligt att säga varifrån en vara kommer. Ta ett klädesplagg som exempel, det kanske är märkt med ”Made in Portugal”. Men bomullen kommer inte från Portugal, utan kan vara från Mali eller Pakistan. Därifrån säljs den kanske till ett väveri i Bangladesh där den vävs till tyg som sedan skeppas till Portugal där plagget sys ihop. Etiketten ”Made in Portugal” stämmer därför inte riktigt. En produkt idag är global och innehåller delar (så kallade insatsvaror) från flera länder och har tillverkats i olika steg världen över.

Handel är ett utbyte av varor och tjänster mellan två eller flera parter. Internationell handel är samma sak fast över länders gränser. Vi kommer här berätta om handel mellan länder, om export och import och hur detta påverkar vår ekonomi och vardag.

Exemplen ovan gäller *import* av varor och tjänster, sådana som köpts från utlandet. För att kunna importera måste vi även sälja till andra länder, vi måste *exportera*. Som ett litet land är Sverige på många sätt beroende av handel, det är helt enkelt inte möjligt för oss att själva producera alla de varor och tjänster som vi konsumerar.

Vi börjar med en historisk tillbakablick, främst kring Sveriges utveckling som handelsnation. I kapitel 2 går vi närmare in på varför vi handlar. I kapitel tre beskriver vi handelns ekonomiska effekter. Vi diskuterar också varför länder ibland försöker skydda sig från handel och vilka effekter det kan få. Globalisering och handelsmönster, utvecklingsländernas allt större roll i världshandeln och dagens handelspolitik går att läsa om i kapitel fyra och fem. I kapitel sex avslutar vi med kopplingen mellan handel och hållbarhet.

2 Varför handlar vi?

2.1 Frivilligt utbyte av varor och tjänster

Människor har handlat med varandra i alla tider, eller åtminstone i tusentals år om vi med handel menar något annat än enkel byteshandel. Även om handeln utvecklats genom åren, har den alltid baserats på samma grundidé: det frivilliga bytet av varor och tjänster. Båda parterna tjänar på utbytet, annars hade det inte varit frivilligt. Det behöver däremot inte betyda att båda tjänar lika mycket, men båda känner sig efter bytet mer nöjda än innan.

Handel kräver tillit mellan parterna och har bidragit till mer civiliserade samhällen. Samhällen som historiskt sett varit öppna för handel har påverkats av de handelspersoner som besökt dem. Mycket tack vare handel har ekonomiska, kulturella, teknologiska och vetenskapliga framsteg spritts över världen.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det har förekommit handel som är moraliskt oacceptabel, som kolonier exempelvis. Flera europeiska länder etablerade kolonier i andra världsdelar för att bland annat kunna importera billiga råvaror. De koloniserade områdena hade inget annat val än att producera och exportera de varor Europa efterfrågade.

2.2 Förutsättningar för handel

För att kunna handla krävs vissa förutsättningar, bland annat ett allmänt accepterat betalningsmedel med ett garanterat värde – vad vi idag kallar pengar. De första mynten började användas i Grekland under antiken. Senare ersattes de av sedlar och i modern tid av elektroniska betalningsmedel som kreditkort eller Swish. För att hantera betalningsmedel behövs en finansmarknad som alla parter litar på. Handlare måste kunna ta lån, ligga ute med pengar och försäkra sig mot bedrägerier. Därför utvecklades bank- och försäkringsverksamhet i de norditalienska handelshusen redan på 1100- och 1200-talen.

I mitten av 1700-talet startade den industriella revolutionen i Storbritannien. Teknikutvecklingen spred sig gradvis över Europa och senare utanför vår världsdel. I fabrikerna tillverkades det fler och billigare varor än någonsin. Samtidigt blev transporterna effektivare med tåg och ångbåtar istället för segelfartyg, hästar och oxkärror. På så vis blev utbudet av varor större, samtidigt som handeln blev mindre beroende av närhet till vatten, vilket gjorde att fler regioner kunde delta i handeln. Överföringen av information förenklades också när telefon, radio och telegraf kom in i bilden.

Bättre förutsättningar att producera är bara ena sidan av handelns utveckling. Ett ökat utbud måste matchas av en högre efterfrågan. Om inte människor har råd att köpa de nya produkterna spelar det ingen roll hur bra utbudet är. Den industriella revolutionen ledde dock inte bara till en effektivare produktion, utan även till att befolkningen fick det allt bättre ekonomiskt. Jordbruket blev under den här tiden mer effektivt, något som frigjorde arbetskraft. Folk från landsbygden började flytta in till städerna där fabrikerna fanns, vilket kallas urbanisering. Fler personer fick på så vis en lön att leva på och spendera. Detta här gav fart åt den ekonomiska utvecklingen och den internationella handeln.

2.3 Svensk handel utvecklas

Också vårt land påverkades av utvecklingen och i mitten av 1800-talet genomfördes reformer på flera områden som innebar starten på Sveriges tid som modern handelsnation. Tidigare hade handel utanför de största städerna varit i princip förbjuden och endast särskilt utvalda städer fick exportera. Det fanns till och med tullar vid stadsmurarna där bönder fick betala för att föra in sina varor. I många svenska städer idag finns det namn på stadsdelar som skvallrar om detta, exempelvis Skanstull eller Norrtull i Stockholm. Liknande exempel finns i städer som Halmstad, Uppsala och Visby.

År 1864 infördes fullständig näringsfrihet, vilket betydde att alla medborgare kunde driva vilken sorts företag som helst, var som helst i landet. Sveriges tullar mot omvärlden sänktes också vid denna period. Statens roll övergick från att försöka kontrollera företagsamhet och handel, till att istället uppmuntra dem. Samtidigt kom den industriella revolutionen till Sverige och därmed satte drygt hundra år av rekordhög svensk ekonomisk tillväxt igång.

Under dessa hundra år grundades många av de multinationella företag som idag dominerar vår industri, bland andra Volvo, Ericsson, Electrolux, IKEA och Alfa Laval. Jämfört med flera andra länder har Sverige många multinationella företag. Dessa företag satsade på stordrift för att få ner kostnaderna och deras förmåga att växa och utvecklas i ett litet land som Sverige var beroende av att fritt kunna importera och exportera.

Sveriges väg från ett av Europas fattigaste länder till ett av världens rikaste är en väg vi inte kunnat gå utan handel. Därför är idén om en fri och öppen handel ganska okontroversiell här, till skillnad från många andra länder. De flesta personer i Sverige

tycker att handel är någonting bra. Varför andra länder inte alltid ser lika positivt på handel är något vi kommer till i kapitlet om handelns effekter.

2.4 Både export och import behövs

Från 1600-talet och fram till mitten på 1800-talet dominerade ett ekonomiskt system i Europa som kallas *merkantilism*. Merkantilismen gick ut på att öka exporten så mycket som möjligt samtidigt som importen minskades. Om politiken lyckades kunde statskassan fyllas på ordentligt. Även om tanken att export är bättre än import fortfarande är vanlig, ser vi på handel på ett annat sätt idag. Poängen med export är att den möjliggör import av sådant vi inte är bra på att själva producera. Det finns därför goda skäl till att inte i onödan bromsa handeln. Detta är anledningen till att tanken om *frihandel* numera är det vanligaste synsättet.

Frihandel råder när den internationella handeln är fri från tullar, kvoter och andra regler som försvårar handelsflödet. Frihandel betyder också att export eller import ses som lika viktiga. För att företag ska kunna tillverka avancerade produkter behövs import av material och tjänster från andra länder. Exempelvis krävs det uppemot 30 000 delar från 300 underleverantörer utspridda i 41 länder för att bygga en ny Volvo eller Scania lastbil. Import är en förutsättning för export. Det går alltså inte att säga att export eller import är viktigare än det andra, även om exportframgångar än idag ofta beskrivs mer positivt än ökad import.

2.5 Handeln baseras på länders olikheter...

Att vi i Sverige importerar bananer är ganska självklart. Vi kan inte odla dem själva, förutom i växthus vilket skulle bli orimligt dyrt. Mycket av det vi importerar skulle vi kanske kunna tillverka själva, till exempel skulle vi kunna utveckla egna datorer för den svenska marknaden. Men det vore inte särskilt effektivt.

Istället drar vi nytta av en av de stora poängerna med handel, nämligen skillnader i teknik och kvalitet mellan länder. Skillnaderna kommer av att länder har olika förutsättningar, styrkor och svagheter. Det gör att importerade varorna ofta är både billigare och bättre än motsvarande varor som vi skulle kunna producera själva.

Med olika förutsättningar blir det lönsamt för länder att specialisera sig istället. Länder tillverkar idag i hög grad sådant som de är särskilt duktiga på och importerar sådant som de är mindre anpassade för. Detta gör ofta importerade varor både billigare och bättre än varor som vi skulle kunna producera själva.

Varför ett land är mer effektivt inom en viss slags produktion jämfört med ett annat land beror på många olika anledningar. När det gäller jordbruk är klimatet viktigt. För enklare industrivaror är tillgång till billig arbetskraft betydelsefullt, medan mer avancerade produkter har större behov av högutbildad arbetskraft. Länder har också skillnader i sin infrastruktur som vägar, hamnar och informationsteknologi vilket kan spela stor roll. Banker, försäkringsbolag och andra finansiella system är centrala för ett välfungerande näringsliv, men dessa institutioner fungerar också på olika sätt världen över. Staten påverkar också förutsättningarna, exempelvis genom att stifta lagar och regler, ta ut skatt och finansiera utbildning.

Alla dessa förutsättningar gör att det kan skilja sig mycket från land till land i hur lätt det är att driva företag och tillverka på ett effektivt sätt. Därför är vissa länder bättre än andra på viss typ av produktion. Även ren tradition och erfarenhet kan vara viktigt. Den som under en längre period har ägnat sig åt en viss verksamhet har byggt upp en skicklighet som andra saknar. I andra fall är det tvärtom. Det är uppstickaren, den med de nya idéerna och metoderna, som är mest effektiv.

2.6 ...och på specialisering

På grund av dessa olikheter mellan länder har vi något som brukar kallas en *internationell arbetsfördelning*. Precis som att arbetsuppgifter fördelas mellan anställda på en arbetsplats, fördelas även produktionen världen över. Länder och regioner specialiserar sig på olika slags varor och tjänster beroende på vilka förutsättningar de har. I Sverige och Finland finns till exempel en stor skogsindustri, medan Danmark fokuserar mer på jordbruk. I Norge är olja en mycket viktig del av exporten.

Grundtanken är ganska enkel; länder satsar på det de är *relativt* bäst på och låter andra tillverka annat. Det här betyder att ett land kan vara effektivare än ett annat land i tillverkningen av flera olika varor, men det som avgör vad landet väljer att specialisera sig på är vilken vara det är bäst på att tillverka jämfört med det andra landet. Inom ekonomisk teori kallas detta att handeln drivs av *komparativa* eller *relativa fördelar*.

Ett sätt att förklara detta är att använda ett exempel från vardagen. Tänk dig att du är ute och seglar med en god vän. Ni blir hungriga. Du råkar vara bättre än din vän på att både styra båten och laga mat. Trots detta är det mest effektivt att dela på uppgifterna. Här kommer de komparativa fördelarna in. Komparativ betyder jämförande; du ska alltså göra det du är bäst på jämfört med din vän, vilket kanske är matlagningen. För att utnyttja tiden och resurserna maximalt, i det här fallet betyder det att du bör laga maten medan din vän sköter om båten.

Om vi översätter detta till två länder som handlar så kan vi byta ut ”tid” mot resurser, det kan vara naturresurser, kapital eller arbetskraft. Resurser är, precis som tiden, begränsade. Även om ett land skulle vara bäst på att producera allt, vore det ineffektivt utnyttjande av landets resurser att göra det. Detta är vad handel handlar om – att på ett så effektivt sätt som möjligt utnyttja de resurser vi har. När varje land koncentrerar sina resurser på det de är komparativt bäst på, blir den samlade produktionen större än om alla hade isolerat sig och försökt klara sig på egen hand.

2.7 Stordriftsfördelar och inombransch-handel

Det är vanligt att tro att länder till största del handlar olika produkter med varandra, men detta stämmer inte riktigt. En stor del av världens handel idag sker med samma typ av produkter, inom samma branscher. Detta kallas *inombransch-handel*. En viktig anledning bakom den här typen av handel är stor-driftsfördelar.

Stordriftsfördelar betyder att det är billigare och effektivare att koncentrera produktionen till en eller ett fåtal ställen. Exempelvis kanske det kostar 100 000 kronor per bil att tillverka 10 bilar, medan kostnaden att producera 20 bilar kan vara 90 000 kronor per bil. Detta kan bero på flera saker. En mer storskalig produktion kan innebära att arbetsfördelningen blir mer effektiv – med detta menas att det krävs färre resurser, såsom arbetskraft, per tillverkad bil. Att det krävs färre resurser leder till lägre kostnader i tillverkningen. Detta kan i sin tur göra att företaget kan utveckla sin produktion, göra den mer innovativ och på så sätt erbjuda oss konsumenter nya produkter till ett lägre pris.

Om vi fortsätter att hålla oss inom bilbranschen, så kan stordriftsfördelar göra att ett företag i ett land blir särskilt duktigt på att tillverka en viss bilkomponent. Komponenten exporteras sedan till flera biltillverkare världen över, samtidigt som färdiga bilar kan importeras. Ett annat land har med hjälp av stordriftsfördelar blivit bra på att tillverka en annan komponent, vilken också exporteras. Vad vi beskriver här är hur specialiserad produktion leder till handel med varor inom samma bransch.

Sammanfattningsvis kan vi säga att stordriftsfördelar och handel hänger ihop. Internationell handel hjälper företagen utveckla stordriftsfördelar genom ökad konkurrens. Samtidigt är stordriftsfördelar i sig något som driver på handeln. När företag blir mer konkurrenskraftiga och utvecklar nya och bättre produkter, behövs ofta en internationell marknad att sälja dessa varor på.

3 Handelns effekter

3.1 Ökad konkurrens och strukturomvandling

När marknader öppnas för internationell handel leder det till ökad konkurrens. Alla företag klarar inte den hårdare konkurrensen och vissa slås därför ut. Men det är inte helt slumpmässigt vilka företag som försvinner. Det är de minst konkurrenskraftiga företagen som slås ut först.

Ekonomisk teori kallar dessa företag för de minst *produktiva* företagen. När de lämnar marknaden, kommer andra mer produktiva företag att få det lättare att handla med sina varor och tjänster – de fyller tomrummet. Här kommer stordriftsfördelarna som vi beskrev i kapitel 2.7. De produktiva företagen kan dra nytta av stordriftsfördelar och på så vis sprida sina kostnader över en större mängd varor. Det här gör företagen ännu mer produktiva. Den ökade konkurrensen driver alltså en utveckling där vi får färre, större och mer produktiva företag. Fördelen för konsumenter är ett bredare utbud av varor och lägre priser.

Men vad händer inom länder när de mindre produktiva företagen slås ut? Om vi tar ett helhetsperspektiv så leder fler produktiva företag till en ökad konkurrenskraft och därmed även högre löner och inkomster. Men denna process är samtidigt smärtsam. När företag lägger ned blir människor arbetslösa exempelvis. Detta brukar kallas för att ekonomin genomgår en strukturomvandling.

Länder som deltar i internationell handel kan egentligen inte undvika att utsättas för en strukturomvandling. Handel och ökad konkurrens gör att vissa sektorer krymper medan andra växer. Alla länder möter den här utvecklingen, även Sverige.

I Sverige har vi idag exempelvis inte längre en stor varvsindustri som tillverkar fartyg. Den försvann på 1970-talet eftersom den inte klarade av konkurrensen från länder som Sydkorea och Japan. Istället har vår ekonomi blivit alltmer fokuserad på tjänster och modern teknologi. Vi har bland annat en stor IT-sektor, där svenska företag som Spotify, iZettle och Klarna hävdar sig väl i den internationella konkurrensen.

Om länder inte kan undgå strukturomvandlingen, blir frågan istället vad de kan göra för att hantera den? Sverige har ett väl utbyggt socialt skyddsnät som fungerar som stöd när jobb försvinner. Genom utbildning, infrastruktursatsningar och bidragssystem kan människor som förlorat sina jobb få stöd till dess de hittar nya. Andra länder har inte samma

förutsättningar och synsätt som Sverige och har därför andra sätt att hantera de problem som internationell handel kan föra med sig.

3.2 Ekonomiska kluster

Handel har stor påverkan på vårt samhälle och vår ekonomi. Något som uppmärksammats alltmer i modern ekonomisk teori är hur handel kan skapa ekonomiska kluster. Ett kluster är en slags samling eller gruppering. I det här sammanhanget pratar vi om hur handel leder till att vissa typer av industrier växer samman och koncentreras till ett gemensamt område. Ett svenskt exempel på denna typ av kluster är Kista i Stockholm där många företag inom teknik, IT- och telekom har sin bas. Två världskända kluster i USA är Silicon valley där en stor mängd IT-företag har samlats och Hollywood med filmindustrin.

Hur hänger kluser och internationell handel ihop då? Idén är att företag och industrier koncentreras så att de både ligger nära viktiga kunder och leverantörer. Företagen vill även vara nära den typ av arbetskraft de är särskilt beroende av. Om de lyckas med allt detta kan kostnaderna minskas. Det blir till exempel lägre transportkostnader ifall tillverkningen ligger nära leverantörer och kunder. Stordriftsfördelarna kommer in här igen då det blir enklare att dra nytta av dessa om det är nära till viktiga leverantörer.

I många fall kan kluster växa sig väldigt stora och bli så pass kraftfulla att de kan stå för en stor del av världens försörjning av vissa varor. Ett exempel här är det så kallade Rostbältet i USA:s nordöstra hörn som tidigare stod för en mycket stor tillverkning av fordon, kol och stål. Ett annat är koncentrationen av Europas tunga industri som ligger formad i ett område liknande en banan och som därför ibland kallas för ”the hot banana”. Denna ”hot banana” sträcker sig från London över Paris, Belgien, Nederländerna, Luxenburg, Ruhrområdet i Tyskland och ned i norra Italien.

Teorin bakom denna klusterbildning kallas ofta för ekonomisk geografi och har hjälpt oss att förstå hur ökad internationell handel och stordrifsfördelar tillsammans kan leda till stora industriella kluster. Ekonomen Paul Krugman fick 2008 Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne för sin forskning på detta område.

3.3 Att skydda sig mot utländsk konkurrens

Länder har olika sätt att hantera de negativa effekterna av internationell konkurrens. Sverige har valt ett starkt socialt skyddsnät, andra länder försöker fördröja eller förhindra utvecklingen. Ett sätt att göra detta är att försvåra för utländska konkurrenter.

En anledning att vilja göra det svårare att handla är att konkurrensen från andra länders företag kan ses som orättvis, lönerna kan upplevas som onaturligt låga eller miljökraven i andra länder som för svaga. Det kan också uppfattas som orättvist att det utländska företaget har en överlägsen produktionsteknik. Det finns en inställning att alla inte spelar på lika villkor. I sådana situationer händer det att länder inför särskilda åtgärder för att skydda sina egna företag.

Dessa tankar kallas för *protektionism* och betyder att staten försöker skydda den egna ekonomin från utländsk konkurrens.

Protektionistisk handelspolitik kan se ut på många olika sätt, men historiskt har den vanligaste metoden varit att ta ut tull vid gränsen för att göra importerade varor dyrare. Landets egna företag ges därmed en fördel jämfört med utländska företag. I många stater är tullar även ett sätt att få in pengar till statskassan. Jamaica exempelvis får nästan 35 procent av sina inkomster till statskassan från tullar. För Bangladesh är siffran 25 procent. Det är främst fattiga länder som är beroende av tullar på det här viset, i länder som Norge och Schweiz syns knappt tullarnas bidrag till statskassan.

Men protektionistiska åtgärder kan också vara betydligt mer tekniska och därför svårare att upptäcka. En annan vanlig metod är regler om att varor måste innehålla en viss mängd lokalproducerat material. Handelshinder kan idag även uppstå inom områden som vi normalt inte kopplar samman med handel, till exempel hinder mot fria dataflöden eller personrörlighet.

3.4 Protektionismens effekter

Frågan är vem som skyddas av en protektionistisk politik. Landets egna företag och deras anställda är ett svar. Men i exportlandet får de utländska konkurrenterna lida av extra kostnader i sin handel. Protektionistiska åtgärder slår ofta särskilt hårt mot utvecklingsländer som överlag är mer beroende av ett fåtal exportprodukter.

Flera av de internationella regelverk som vi har kring handeln idag tillåter inte vilka protektionistiska åtgärder som helst. Om hindren bedöms som orimligt höga kan andra länder få rätt att slå tillbaka, exempelvis genom höjda tullar. Något som i värsta fall kan leda till ett kostsamt handelskrig.

Men låt oss bortse från vad effekterna blir för andra länder och hålla oss på hemmaplan. Finns det förlorare även här? Svaret är ja. Höjda tullar är dåligt för exempelvis företag som importerar material till sin tillverkning. Dessa företag höjer då sannolikt priserna för att väga upp för det högre importpriset, något som i sin tur drabbar konsumenterna. När människor behöver betala mer för sina produkter, får de mindre pengar i plånboken varje månad.

Så det finns vinnare och förlorare av protektionism, men vad väger tyngst? Om vi tar vinsterna för de företag och dess anställda som gynnas av protektionismen och lägger dem i en korg och jämför dem med de sammanlagda förlusterna för de företag och konsumenter som missgynnas i den andra korgen, blir resultatet, ur ett ekonomiskt perspektiv, alltid att förlusterna väger mer. Det beror på att en del företag eller branscher som inte är tillräckligt konkurrenskraftiga får hjälp att överleva och på så vis hindrar andra mer effektiva företag i sin tillväxt. Resurserna i samhället utnyttjas därmed inte på ett effektivt sätt.

Behovet av att skydda vissa företag, branscher eller geografiska områden måste vägas mot kostnaden att marknaden och handelssystemet inte fungerar på ett helt effektivt sätt. Det är en politisk fråga om staten ska använda handelspolitik för att försöka lösa sociala, miljömässiga eller ekonomiska problem. I många fall kan det vara värt att ställa exempelvis hårdare miljökrav, även om det innebär ett visst hinder för handeln. Det blir en fråga om prioritering.

4 Förändrade handelsmönster

4.1 Globaliseringen

Globalisering är för de allra flesta ett modernt begrepp, kanske på grund av att utvecklingen de senaste årtiondena gått så fort. Vi har tidigare berört den industriella revolutionens effekter på handeln och det är vid samma tidpunkt som den moderna globaliseringen kan sägas ha tagit fart. Vi talar här om globaliseringen av handeln, men begreppet är betydligt bredare än så och omfattar allt från ekonomi till politik och kultur.

Globalisering kan beskrivas som en integrationsprocess där länder, företag och människor knyts samman av kapitalflöden, handel och investeringar. På senare tid har processen blivit allt intensivare och det finns flera orsaker till detta. Teknisk utveckling är en anledning där exempelvis internet har revolutionerat möjligheterna för både företag och konsumenter att kommunicera och skaffa information. Informationstekniken har skapat helt nya produkter och sätt att handla, inte minst e-handel. Vi har också fått mycket effektivare transporter världen över vilket gynnat den globala varuhandeln.

4.2 Globala värdekedjor

Efter andra världskriget har världshandeln växt ordentligt och fortare än ekonomin i stort. År 2019 utgjorde exporten av varor och tjänster nästan 31 procent av världens samlade ekonomi. För att sätta det i perspektiv kan vi nämna att motsvarande andel 1992 var 21 procent och 1970 endast 14 procent. Världsekonomin är med andra ord mycket mer beroende av handel idag än för bara några årtionden sedan. Men handeln har inte bara ökat, den har också förändrats.

Tack vare informationstekniken har helt nya handelsmönster uppstått. Produktionen idag är *fragmenterad*, det vill säga uppdelad på olika platser i världen.

Outsourcing betyder att företag delar upp produktionen och lägger ut valda delar hos andra producenter. Detta görs för att det blir billigare och för att skapa stordriftsfördelar, men även för att få närhet till särskild infrastruktur, betydelsefulla material och viktiga marknader. Den form av outsourcing som innebär att produktionen läggs utomlands kallas *offshoring*.

Samtidigt förändras länders ekonomier. Många gamla industriländer (som Sverige) fokuserar alltmer på forskning och utveckling, design och marknadsföring – tjänster helt enkelt. Andra länder tar istället över en större del av tillverkningen av varor. Samman-

taget kan denna nya handelsverklighet bäst beskrivas med termen *globala värdekedjor*.

Utvecklingen av globala värdekedjor kommer dels av den tekniska utvecklingen, dels av att handelshinder, som tullar, har minskat. Det har skett en så kallad *liberalisering* av handeln. Detta har lett till att handeln med varor och tjänster har ökat världen över. Att dela upp produktionen är i sig inget nytt, dock har det aldrig tidigare skett i så stor omfattning som idag. Utvecklingen av globala värdekedjor syns i de flesta sektorer men är som tydligast bland tekniskt avancerade varor där produktionen sker i flera steg.

4.3 Multinationella företag och utländska direktinvesteringar

Multinationella företag är centrala i världshandeln. De har stor betydelse för internationella flöden av handel, kunskap och investeringar mellan länder. Ungefär en tredjedel av världshandeln sker idag inom multinationella företag.

Multinationella företag etablerar genom *utländska direktinvesteringar* fabriker, försäljningskontor eller underavdelningar (så kallade filialer) i andra länder. Direktinvesteringen sker genom att det multinationella företaget antingen köper upp ett existerande företag, slås samman med ett eller startar upp ett helt nytt bolag utomlands.

En viktig drivkraft för dessa investeringar är företagens vilja att effektivisera verksamheten. Företagen kan sänka sina kostnader, utan att påverka kvaliteten, genom att producera i ett annat land, exempelvis genom lägre löner. En annan anledning att direktinvestera utomlands kan vara tillgången till specifik kunskap eller råvaror som företaget behöver i sin produktion. Ytterligare ett motiv till direkt investeringar är att man vill etablera egna försäljningskontor i andra länder.

De flesta direktinvesteringar sker idag mellan de rikaste och mest utvecklade länderna i världen. Trenden är dock att utvecklingsländer står för en allt större del av de utländska direktinvesteringarna. Utvecklingsländer investerar dessutom alltmer i andra utvecklingsländer.

Många länder är positiva till utländska direktinvesteringar eftersom de kan skapa arbetstillfällen i landet och ge tillgång till ny teknik och kunskap. Men i vissa fall finns en oro för att företag eller sektorer som ses som särskilt viktiga ska komma att styras av utländska ägare, eller att vinsterna från företagen inte kommer det egna landet till del, utan istället går till utländska ägare.

På samma sätt kan det i de multinationella företagens hemländer uppstå en rädsla för att arbetstillfällen och kunskap försvinner när företagen flyttar utomlands.

4.4 Tjänster och tjänstefiering

Det vanligaste sättet att sälja en tjänst i ett annat land idag är via en direktinvestering. De flesta tjänster kan inte exporteras på samma vis som varor utan måste istället produceras på plats. Det näst vanligaste sättet är när tjänsten, exempelvis en konsulttjänst, levereras via internet eller över telefon mellan två länder. En annan möjlighet är att åka över landgränser för att handla tjänster, det är exempelvis vad turister gör. Turismen är en enormt betydelsefull bransch idag, en verksamhet som skapar många jobb och bidrar till länders ekonomiska utveckling.

Ett annat sätt att sälja en tjänst är när tjänsteföretaget och dess anställda själva flyttar på sig, vilket är fallet när exempelvis en byggarbetare från ett annat land kommer till Sverige och arbetar. Troligen skulle tjänstehandeln kunna öka ordentligt med enklare regler. Det gäller särskilt möjligheterna att arbeta tillfälligt i ett annat land, något som idag är svårt i de flesta länder på grund av omfattande regler kring bland annat visum och arbetstillstånd.

Det blir allt svårare att skilja på vad som är en vara och vad som är en tjänst. Exempelvis köper många sin mobiltelefon (vara) i samband med att de tecknar ett abonnemang (tjänst). Varan och tjänsten är bereoende av varandra för att fungera. Denna sammankoppling kallas för en *tjänstefiering*.

Tillverkningsföretag är idag beroende av en mängd olika tjänster i sin produktion. Det krävs till exempel forskning för att utveckla nya varor, juridiska tjänster, redovisnings- och bokföringstjänster, kommunikation och transport. Dessa tjänster kan antingen köpas in utifrån eller produceras av företaget självt. Tjänstefiering är också nära sammanlänkad med globalisering och produktion inom värdekedjor. Det hade inte varit möjligt att dela upp produktionen världen över utan billigare transporttjänster och effektivare IT-tjänster.

4.5 Digitaliseringen

Digitalisering är en ständigt pågående process där information blir alltmer digital form samtidigt som användningen av datorer och internet ökar. I Sverige har cirka 98 procent internet i sina hem. I hela världen använder drygt hälften av befolkningen (4,1 miljarder enligt ITU, Internationella teleunionen) internet.

Som vi tidigare nämnt hänger tjänstefiering ihop med globalisering och handel inom globala värde-

kedjor. Geografiska avstånd har tidigare varit det svåraste hindret för internationell handel. Digitaliseringen minskar dessa avstånd genom att information blir mer lättillgänglig. Digitaliseringen skapar också möjligheter för nya aktörer att handla internationellt. Små och medelstora företag kan nå helt nya kunder via webbplatser och appar.

När handeln digitaliseras i högre grad blir överföring av data mellan länder allt viktigare. Molntjänster är idag en vanlig metod för att lagra och sprida information. Dataöverföringar öppnar även dörren för digital handel med exempelvis dataspel eller strömningstjänster för film och musik.
Att sätta upp hinder för internationella dataöverföringar har blivit ett nytt slags handelshinder.

4.6 Utvecklingsländerna

Globaliseringen ger nya handelsmöjligheter, men många länder har fortfarande svårt att till fullo vara en del av världshandeln. Väpnade konflikter, ogynnsam geografi, korruption och outvecklat näringsliv är några orsaker som gör det svårt för många länder att dra nytta av handelns alla fördelar.

Trots det bidrar globaliseringen, tillsammans med exempelvis bättre utbildning, till att tyngdpunkten i världsekonomin håller på att flyttas. Tack vare bland annat direktinvesteringar och deltagande i globala värdekedjor minskar fattigdomen i många länder världen över. Genom kunskaps- och tekniköverföringar kan företag i fattiga länder ta stora kliv i den ekonomiska utvecklingen på kort tid, men det kräver både rätt infrastruktur och en stabil politisk situation. Något som inte är självklart i många länder.

Ett land som tydligt dragit stor nytta av globaliseringen är Kina. Landets ekonomiska utveckling har gjort det till världens största exportör och till en av världens största ekonomier på kort tid. Kina kallas ofta för världens verkstad. Den bilden är dock på väg att ändras. I takt med att lönerna inom landet stiger, börjar Kina ställa om sin ekonomi till att fokusera på tjänster och andra mer lönsamma delar av värdekedjan.

Kina är ett tydligt exempel på hur globaliseringen binder länder närmare varandra. Världen är inte bara beroende av att Kina tillverkar billiga varor, Kina är också beroende av världen. Utan utländska investeringar i kinesiska fabriker och en världsmarknad att sälja sina produkter på, skulle landets ekonomiska utveckling inte varit lika snabb.

4.7 Jordbruket — ett kapitel för sig

Även om värdet av jordbrukshandeln globalt sett bara utgör några få procent av den totala handeln, är sektorn otroligt viktigt för alla världens länder. För fattiga länder är den ofta avgörande. Jordbruksvaror är ofta dessa länders viktigaste exportvaror, men på grund av att många vill skydda sitt eget jordbruk är tullarna i resten av världen fortfarande höga. Det gör det svårt att konkurrera på lika villkor. Dessutom ger många länder subventioner (statligt stöd) till sitt jordbruk, vilket i sin tur påverkar priserna och därmed handeln.

Att jordbruket skyddas från fri konkurrens beror delvis på inflytelserika jordbrukarorganisationer, men också på jordbrukets många kopplingar till traditioner, miljö, landsbygdsfrågor och självförsörjning. Sveriges inställning har länge varit att jordbrukssektorn ska vara öppen för konkurrens från andra länder. Det är en inställning som delas av många utvecklingsländer som gärna skulle vilja exportera fler jordbruksvaror. Samtidigt är frågan komplicerad och alla utvecklingsländer har inte samma intressen. Var vår mat kommer ifrån, hur den är odlad, djurens välfärd och avverkning av skog för jordbrukets räkning är mycket känsliga frågor som ingår i handelspolitiken kring jordbruk.

5 Handelspolitik

5.1 Vad är handelspolitik?

Varje land har sin egen *handelspolitik*. Det är genom handelspolitiken som spelreglerna för handeln sätts. Det kan handla om hur import och export ska regleras eller hur handeln med tjänster och dataflöden ska se ut. Politik som är inriktad på att begränsa handeln är protektionistisk medan politik som istället syftar till att underlätta handeln är frihandelsvänlig. Det är ofta en dragkamp mellan dessa två inriktningar som följer både ideologiska och kommersiella intressen.

5.2 Världshandelsorganisationen WTO

Det viktigaste forumet för handelspolitik är Världshandelsorganisationen WTO (World Trade Organization). WTO bildades 1995 och har sin bas i Genève, Schweiz. De allra flesta av världens länder är medlemmar i organisationen vars regler i stort sett täcker all handel i världen.

WTO:s mål är att få världshandeln att fungera så smidigt som möjligt. Detta görs dels genom förhandlingar om nya regler mellan medlemsländerna, dels genom att se till att överenskomna regelverk följs. Organisationen har en egen domstol för just detta syfte.

Det viktigaste WTO-avtalet kallas GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) och har gällt sedan 1947, det vill säga långt innan WTO grundades. GATT har kraftigt minskat världens tullar, något som spelat stor roll för den snabba globalisering vi ser idag. Med lägre tullar kan företag med större frihet välja marknader att tillverka och sälja på.

Tyvärr fungerar inte WTO lika bra idag som förut. De drygt 160 medlemsländerna har svårt att enas om nya avtal, mycket på grund av principen om enhällighet. Enhällighet betyder att alla medlemmar måste vara överens för att det ska bli ett avtal. Med ökat antal medlemmar och en snabb ekonomisk och teknisk utveckling, har även frågorna som WTO förhandlar om blivit fler och mer komplicerade. Från att tidigare ha förhandlat om tullar till att idag även diskutera fiske och e-handel exempelvis.

De som förlorar mest på ett dåligt fungerande WTO är de fattigaste länderna i världen. Inom WTO har dessa länder rätt till särskilda undantag i handeln; de kan till exempel få längre tid på sig att införa ett nytt regelverk eller ges särskilt fördelaktiga villkor. När WTO inte fungerar och länder ingår egna avtal utanför WTO, riskerar de fattigaste länderna att lämnas vid sidan av.

5.3 Frihandelsavtal

När WTO inte fungerar ordentligt sluter länder istället egna avtal – så kallade *frihandelsavtal*.

Fördelen med frihandelsavtal är att de går fortare att förhandla fram då färre länder ska komma överens om villkoren. Överlag bidrar de många frihandelsavtalen till färre handelshinder i världen. Men samtidigt gör det växande antalet frihandelsavtal att reglerna som styr handeln blir allt svårare att hålla koll på, till skillnad från WTO-reglerna som är lika för alla. Ett annat problem med frihandelsavtal är att mindre länder, särskilt de allra fattigaste, kan hamna utanför eftersom de är mindre intressanta som avtalspartner.

EU är både världens mest långtgående handelsavtal och en mycket aktiv förhandlare. Idag har EU förhandlat fram drygt 40 olika frihandelsavtal med fler än 70 länder världen över. Alla dessa avtal är Sverige också en del av vilket ger svenska företag möjligheter att importera och exportera till bättre villkor än företag i många andra länder. Exempel på länder som EU har frihandelsavtal med är Kanada, Sydkorea, Japan och Vietnam.

5.4 Handelshinder bakom gränserna

Frihandelsavtal hjälper till att lätta på olika former av handelshinder. Men vad som är ett handelshinder idag är inte lika självklart längre.

Tullar har länge varit det vanligaste hindret, men tullnivåerna är idag låga för de flesta produkter. Handelshinder kan istället lika gärna vara nationella lagar och regler som egentligen inte har för avsikt att försvåra för handeln.

Om ett land exempelvis stiftar en ny miljölag eller inför nya bestämmelser om säkerhetskrav på produkter, kan det påverka företag i andra länder. Det som från början ser ut som små och tekniska detaljer kan göra det svårt, eller rent av omöjligt, för företagen att anpassa sina produkter och i längden sälja dem på en viss marknad. Då har det uppstått ett *tekniskt handelshinder*. För att lösa dessa måste länder hitta sätt att antingen ha gemensamma regler och standarder eller enas om att acceptera varandras regler. Detta görs bland annat i olika frihandelsavtal.

Det betyder inte att det skulle vara önskvärt, eller ens möjligt, för alla länder att ha samma regler på alla områden. Kulturella, politiska och ekonomiska

skillnader mellan länder gör att människor prioriterar olika och därför fungerar det inte med exempelvis samma säkerhetsbestämmelser överallt. En regel som passar utmärkt i Sverige kanske inte alls är anpassad till förhållandena i Kenya.

5.5 EU:s gemensamma marknad

EU är världens mest ambitiösa frihandelsavtal tack vare den *inre marknaden*. På EU:s inre marknad kan varor, tjänster, personer och kapital röra sig fritt. Detta kallas för EU:s fyra friheter. Tanken är att det ska vara lika lätt att göra affärer mellan exempelvis Tyskland och Spanien som mellan Stockhom och Malmö. Den inre marknaden gör det också möjligt för EU-medborgare att arbeta och studera i andra EU-länder. Sedan 2001 finns dessutom den gemensamma valutan euron i många EU-länder. Sverige är dock inte med i valutaunionen.

Reglerna för handeln på den inre marknaden ska också vara i stort sett desamma, det vill säga *harmoniserade*. Detta är viktigt för företagen då det blir mer förutsägbart att handla vilket minskar riskerna. Men som vi redan diskuterat vill inte alla länder ha likadana regler. Därför har EU en princip om *ömsesidigt erkännande*. Principen innebär att en produk som får säljas i ett EU-land, också ska få säljas i övriga länder i unionen.

De borttagna handelshindren på den inre marknaden har lett till ökad handel, ekonomisk tillväxt och djupare integration. Men EU var från början inte ett handelsavtal, utan ett fredsprojekt. Efter de båda världskrigen insåg flera europeiska länder att vägen framåt gick via ökat samarbete och närmare integration. Genom bland annat handel knyts länder närmare varandra, inte minst ekonomiskt. När länder blir mer beroende av varandra minskar i sin tur risken för allvarliga konflikter.

EU är en *tullunion* med en gemensam handelspolitik. En tullunion betyder att det inte finns några tullar mellan länderna inom EU och att de har samma tull mot länder utanför unionen. Det är även EU som förhandlar i internationella handelsförhandlingar, för alla EU-länders räkning. Sverige har därför, sedan vi gick med i EU 1995, inte längre en lika tydlig egen röst i handelspolitiken. Vi har gett upp en del av vårt inflytande över handelspolitiken för att istället kunna vara en del av en ännu tyngre röst – EU:s. EU:s handelspolitik blir en avvägning mellan medlemsstaternas olika intressen. Ofta står de frihandelsvänliga nord-

liga länderna för en linje där de ser positivt på att öppna upp EU mer för omvärlden. Sverige driver inte sällan en handelspolitik som i andra delar av Europa uppfattas som mycket frihandelsvänlig. Sveriges intressen vägs mot de andra ländernas och EU-kommissionen tar sedan fram en EU-gemensam position. EU är världens största ekonomi och världens största handelsblock mätt i handel med varor och tjänster enligt EU-kommissionen (2019). Detta ger EU en väldigt stark röst globalt och via EU-medlemskapet kan Sverige påverka den globala handelspolitiken.

Nyligen har ett land för första gången någonsin lämnat EU. Storbritannien höll en folkomröstning 2016 som ledde fram till beslutet att kliva ur unionen, mer känt som *brexit*. Mellan 2016 och 2021 förhandlade EU och Storbritannien om villkoren för att lämna EU och det nya frihandelsavtalet som ska styra handeln i framtiden. På julafton 2020 blev det nya avtalet klart, precis i sista sekunden för att undvika att Storbritannien lämnade EU utan något avtal alls.

6 Handel och hållbar utveckling

6.1 Hållbar utveckling

De ekonomiska fördelarna med internationell handel är idag välkända och accepterade av de flesta. Ett rikare utbud och lägre priser är två självklara effekter av handel. Att du kan gå till affären och köpa rosor från Kenya eller tomater från Spanien tillhör vardagen i Sverige. Men vad garanterar att personerna som plockar rosorna har anständiga arbetsvillkor och är det miljömässigt försvarbart att köpa tomater som fraktats från Spanien istället för tomater som odlats i Sverige?

Traditionellt sett har kopplingen mellan handel och hållbarhet inte varit den allra starkaste. Inom handel har fokus mestadels varit på ekonomiska faktorer, medan hållbarheten lämnats utanför. Men handel kan vara en positiv kraft om den ges rätt förutsättningar. Hållbarhet har på allvar tagit plats i handelspolitiken, inte minst genom FN:s globala mål i Agenda 2030, där det nu finns ett par tydliga delmål om hur handel ska bidra.

6.2 Ekonomisk hållbarhet

Det hävdas ibland att dagens handelsvillkor favoriserar storföretag och rika länder, medan fattiga länder och dess invånare missgynnas. Handel är en del av globaliseringen och många kopplar samman globaliseringen med ökande klyftor i världen. Är det möjligt att handeln, samtidigt som den bidrar till utveckling, även vidgar klyftorna i världen? Det beror på.

Alla företag klarar inte internationell konkurrens. Samtidigt kan ett annat företag via handel få tillgång till nya marknader och på så vis effektivisera sin produktion, öka sin vinst och anställa fler personer. Inkomster har då fördelats om inom samhället som en effekt av handeln.

Det är också viktigt att komma ihåg att handel inte är ett så kallat *nollsummespel*. Inom merkantilismen ses handel på det viset. Idag vet vi att det inte är en part som vinner medan den andra förlorar – båda parter vinner på handel totalt sett. Däremot finns det ingen garanti för att båda parter vinner lika mycket. Det är politikens uppgift att se till att vinsterna från handeln kommer hela samhället till nytta, exempelvis genom omfördelning via skatter eller bidrag. Länder har olika förutsättningarna för att ta vara på de ökade ekonomiska resurser som handel och globalisering skapar. Därför kan inkomstklyftor uppstå både inom grupper och mellan länder och regioner.

6.3 Social hållbarhet

Systematisk diskriminering på grund av kön, ålder och etnicitet förekommer överallt i världen och inom många olika områden. Vi har tidigare diskuterat sambandet mellan handel och strukturomvandling i ekonomin. Dessa omvandlingar får även konsekvenser för den sociala hållbarheten, inte minst jämställdheten.

Det är ingen hemlighet att kvinnor globalt har sämre betalda jobb med svaga arbetsrättsliga förhållanden och ofta befinner sig i farliga arbetsmiljöer. Andelen kvinnor som är entreprenörer är också relativt liten jämfört med män. Kvinnor kan även ha svårare att få lån på samma villkor som män, äger inte mark eller andra tillgångar i lika stor utsträckning och har inte de nätverk som krävs för att kunna konkurrera på en öppen marknad. Kort och gott: arbetsmarknader är inte jämställda och kvinnor har sämre förutsättningar än män att dra nytta av internationell handel.

Det är viktigt att de som bestämmer handelspolitiken är medvetna om de här villkoren. Handel kan inte på egen hand jämna ut dessa skillnader, men den kan vara en positiv kraft.

Blomsterindustrin i Kenya är ett bra exempel på sambandet mellan handel och social hållbarhet. Sektorn växte kraftigt i början av 2000-talet och har EU som främsta exportmarknad, mycket tack vare de särskilt förmånliga handelsvillkor som EU ger utvecklingsländer som Kenya. Arbetarna i blomsterindustrin är till stor del kvinnor vilka gynnades av utvecklingen. Med exportframgångarna fick de en självständig inkomst och bättre sociala nätverk. Men när de förmånliga handelsvillkoren med EU löpte ut 2014 höjdes tullarna på blommor. Lönsamheten i blomster-industrin sjönk och de arbetande kvinnorna drabbades negativt. Ett år senare skrevs dock ett nytt handelsavtal på mellan *EU* och *East African Community* (där Kenya ingår) med lägre tullar och bättre villkor som följd. Under 2020 kom dock ett nytt hårt slag för sektorn i form av coronaviruset. Pandemin ledde till minskad efterfrågan i Europa bland annat, något som förde med sig jobbförluster.

Handelsavtal kan alltså ha stor betydelse för villkoren i en viss sektor, men villkoren påverkas också av andra händelser som inte alls har med handel att göra. Detta är något som politiker och beslutsfattare måste vara medvetna om och ta hänsyn till.

6.4 Ekologisk hållbarhet

Bland de tre hållbarhetsdimensionerna – ekonomisk, social och ekologisk – är det den ekologiska som oftast kopplats samman med handeln. En fråga som många gånger dyker upp är varutransporternas utsläpp av växthusgaser. Spontant kan det verka klokare att köpa lokalt producerade varor för att skona klimatet. Men att fokusera på transporterna ger inte hela bilden. Självklart leder ökad varuhandel till fler transporter. Men cirka 90 procent av all handel sker via sjötransport och dessa bidrar med endast 3 procent av de samlade utsläppen av växthusgaser som människan står för. Tre procent är dock fortfarande mycket och detta behöver minska om vi ska nå klimatmålen i Agenda 2030 och Parisavtalet.

Om vi tittar på utsläppen per vara i handeln är dessa mycket låga tack vare att vi använder containerfartyg. Containrar är smart utformade för att få med en stor mängd varor och är idag standard världen över. De kan i sig sägas ha bidragit till ökade handelsflöden, något som vi vid det här laget vet att det finns både för- och nackdelar med. Inte minst ur en hållbarhetssynpunkt.

Transporter är alltså en relativt liten del av en varas totala utsläpp, även om flyg- och lastbilstransporter står för stora utsläpp. Hur en vara produceras är viktigare då det ofta är just själva produktionen som ger de största utsläppen. Exempelvis kan en frukt som odlats i Sydamerika ha en lägre klimatpåverkan än en likadan frukt som är odlad i Europa. Detta efter-som den europeiska frukten kanske kräver ett växt-hus som värmts upp med fossila bränslen som energikälla, något som inte behövts i Sydamerika där klimatet är mer gynnsamt. Sedan måste utsläppen från transporter förstås vägas in, tillsammans med vattenförbrukning, andra insatsvaror som använts och effekten av säsongsvariationer

Vilken mark som odlingen sker på är också betydelsefullt. Om skog och vegetation har skövlats för att ge plats åt storskalig odling blir den biologiska mångfalden och olika ekosystem lidande. Men storskalighet är också effektivare ur ekonomisk synvikel vilket har betydelse för jobb och ekonomisk utveckling.

Det finns många olika aspekter att tänka på när vi talar om hållbar utveckling och det är inte alltid självklart vilken aspekt som väger tyngst, ibland kan de även stå i konflikt med varandra. Länder prioriterar olika områden och som konsument är det svårt att ha full koll. Internationell handel har gett oss som konsumenter ett oöverträffat utbud av varor och tjänster men också makt att påverka via våra val. Det är något att tänka på när vi står där i livsmedelsbutiken och väljer mellan varorna.

2021 07

Box 6803, 113 86 Stockholm
Telefon 08 690 48 00 • E-post registrator@kommerskollegium.se
www.kommerskollegium.se